

**ความรู้และการจัดการน้ำของชุมชนเชิงเขา :
ศึกษาชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา
จังหวัดนครศรีธรรมราช¹**

**Knowledge and Water Management in Hill Slope Area of Ban Watkokphosathit
Community, Tambon Kamlone, Amphoe Lansaka, Changwat Nakhon Si Thammarat**

อลิสา ตลิ่งผล *

Alisa Talungphon

แก้วใจ สุวรรณเวช *

Kaewjai Suwanwech

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องความรู้และการจัดการน้ำของชุมชนเชิงเขา : ศึกษาชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้เรื่องน้ำและการจัดการน้ำของชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการศึกษาเป็นการศึกษาจากเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากร แหล่งน้ำสำคัญที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับชีวิตของชาวบ้าน ประกอบด้วยแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ได้แก่ คลองท่าดี และคลองหยวด ห้วยที่สำคัญ ได้แก่ ห้วยหินเจาะ ห้วยหินลาด ห้วยปุด และห้วยรอยดิน และบ่อน้ำซับแหล่งน้ำที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ได้แก่ บ่อน้ำดิน และประปาภูเขา ทั้งนี้ในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนสัมพันธ์กับวิถีการผลิตของชุมชนในแต่ละช่วงเวลา นอกจากการใช้ประโยชน์จากน้ำโดยตรงแล้วชาวบ้านยังได้รับประโยชน์จากทรัพยากรในแหล่งน้ำตามธรรมชาติทั้งพืชและสัตว์ ทั้งนี้ประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับเกิดจากกระบวนการจัดการของชาวบ้านเอง โดยวิธีการต่าง ๆ แตกต่างไปตามสภาพของแหล่งน้ำ ที่ตั้ง ตลอดจนฤดูกาล โดยการจัดการกับความรู้มีการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น จากประสบการณ์การเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ใหม่

แหล่งน้ำของชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์มีความหลากหลายเพราะสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ซึ่งเป็นที่ราบเชิงเขา ความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำของชุมชนจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อความอยู่ดีกินดีของชาวบ้านในพื้นที่ปัจจุบันแม้ว่าปัญหาเกี่ยวกับน้ำยังมีอยู่น้อยในส่วนของพื้นที่ดินน้ำ แต่แนวโน้มของปัญหาที่มีมากขึ้นเป็นสิ่งที่

¹บทความวิจัยนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลจากงานวิจัยซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเครือข่ายการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน สกอ. ภาคใต้ตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประจำปี 2552.

* อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ชุมชนต้องเตรียมตัวรับมือ โดยการค้นหาความรู้แต่เดิมที่มีอยู่ในชุมชนมาผนวกกับความรู้ด้านเทคโนโลยีที่มีอยู่ในหน่วยงานราชการ เพื่อที่ความรู้ทั้งสองลักษณะที่นำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันจะนำไปสู่ความมั่นคงเรื่องน้ำในพื้นที่ต้นน้ำต่อไป

คำสำคัญ : การจัดการน้ำ, ชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สัตย์, คลอง, จังหวัดนครศรีธรรมราช

Abstract

This study aims to study the knowledge and water management in Hill Slope Area of Ban Watkokphosathit community, Tambon Kamlone, Lansaka District, Nakhonsithammarat Province. This study is characterised as qualitative research based on documents and field surveys. Interviewing, observations, and focus group, discussion were carried out.

The result indicated that Ban Watkokphosathit community is located in fertile area. The main natural water sources influencing the villagers' lively hood consisted of Tadi Canal, Yuad Canal, and other small creeks such as Hinjoe, Hinlad, Pood, Roiteen, Namsub Pond. The man-made water sources is composed of shallow ponds and hill water supply. The water management was utilized by community as people utility, plantation and animal farms. Water consumption was depended on water sources and season. Water usage was transferred from generation to generation.

Geographically, the water resources of Ban Watkokphosathit community are diverse. The knowledge of the water management has been the indicator of the well-being of the people in the community. There were still problems about water sources and seemed to be more problems in the future. The people have to create their knowledges or new technologies provided from the government agencies to bring about the sustainable management.

Keyword: Water Management, Ban Watkokphosathit Community,

Tambon Kamlone, Lansaka District, Nakhonsithamarat Province.

1. บทนำ

ชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนหนึ่งในเขตพื้นที่ราบเชิงเขาบริเวณเทือกเขานครศรีธรรมราช ปัจจุบันชาวบ้านมีอาชีพทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ ที่สำคัญคือ มังคุด เงาะทุเรียน โดยมีลักษณะการปลูกแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นระบบการจัดการสวนที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม สิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการทำสวนผลไม้ นั้นขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำ ปีใดที่มีปริมาณน้ำฝนเพียงพอ ผลไม้ก็จะให้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ นำมาซึ่งรายได้ของเกษตรกรชาวสวนผลไม้ได้เป็นอย่างดี ในทางกลับกันหากบางปีมีปริมาณน้ำฝนมากหรือน้อยเกินไปผลผลิตที่ได้ก็มีปริมาณน้อย กล่าวได้ว่าความมั่นคงทางด้านอาชีพของชาวบ้านจึงจำเป็นต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ในปัจจุบันที่การผลิตของชุมชนเป็นการผลิตเพื่อจัดจำหน่ายแก่ตลาดภายนอกเป็นหลักน้ำจึงเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งหากพึ่งพาเฉพาะน้ำฝนเช่นในอดีตเพียงอย่างเดียวจะส่งผลกระทบต่อผลผลิตของชุมชน

ในการสำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัยและได้อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ชาวบ้านในพื้นที่แห่งนี้ มีความรู้และการจัดการน้ำที่หลากหลายเนื่องจากชาวบ้านมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี จากแหล่งน้ำต่าง ๆ ภายในชุมชน และตามสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของบ้านเรือน ตลอดจนพื้นที่ทำการเกษตร นอกจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติแล้วชาวบ้านมีความรู้เรื่องการขุดบ่อน้ำเพื่อนำน้ำมาใช้ในครัวเรือน โดยมีวิธีการสังเกตุดูตาน้ำ และ

พื้นดิน วิธีการขุดบ่อน้ำ มีระบบความสัมพันธ์บางอย่างเพื่อนำแรงงานมาใช้ในการขุด และชาวบ้าน

จำนวนไม่น้อยที่ได้นำความรู้เรื่องการจัดการน้ำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่การเกษตรของตน ในลักษณะที่เรียกว่าประปาภูเขา ซึ่งนอกจากจะสามารถผันน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาใช้ในพื้นที่การเกษตรของตนได้แล้วประปาภูเขายังได้ถูกนำมาใช้ในบ้านเรือนอีกด้วย

ดังที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรมีการศึกษาถึงความรู้และการจัดการน้ำของชาวบ้านชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งความรู้ที่ยังคงมีอยู่และความรู้ที่ชาวบ้านให้ความสำคัญน้อยลง โดยจะศึกษาในประเด็นสำคัญคือ การทำประปาภูเขา การขุดบ่อน้ำ และความรู้เรื่องระบบนิเวศเกี่ยวกับน้ำ เพื่อให้ความรู้ในเรื่องการจัดการน้ำของชาวบ้านได้ดำรงอยู่สืบไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาองค์ความรู้เรื่องน้ำและการจัดการน้ำของชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

3.2 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sample)

เนื่องจากต้องอาศัยความรอบรู้ และประสบการณ์ในการจัดน้ำ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน แกนนำการจัดทำประปาภูเขา ผู้มีประสบการณ์ในการจัดการน้ำในชุมชน และผู้สูงอายุซึ่งอาศัยในชุมชนและเห็นพัฒนาการของชุมชน

3.3 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

3.3.1 การศึกษาเอกสาร(documentary study) เอกสารที่ใช้ศึกษาเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นฐานของชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ การจัดการทรัพยากรน้ำ และการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

3.3.2 การสังเกต (observation) การสังเกตเป็นการค้นหาพฤติกรรมเพื่อให้รู้ว่าชาวบ้านในชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์คิดอะไร ทำอะไร โดยการเฝ้าดูพฤติกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยจะใช้การสังเกตทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

3.3.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เป็นวิธีการสื่อสารสองทาง คือ มีการสนทนาระหว่างผู้ที่มีข้อมูลกับนักวิจัย เป็นการถาม - ตอบกันโดยตรง หากมีข้อสงสัย หรือเข้าใจไม่ชัดเจนก็ทำความเข้าใจจนชัดเจนในทันที เป็นการสร้างความมั่นใจให้ทั้งผู้ตอบและผู้วิจัย โดยผู้วิจัยได้สร้างกรอบของคำถามไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการสัมภาษณ์

กลุ่มคนที่ผู้วิจัยเลือกในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นผู้นำทางการ (ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล) และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือผู้ที่ชาวบ้านให้การนับถือ อีกทั้งสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน

3.3.4 การสนทนากลุ่ม (focus group)

เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง

3.3 การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์เนื้อหาโดยเขียนเป็นความเรียงเชิงพรรณนา ใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม นำมาประมวลข้อมูลวิเคราะห์เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และสังเคราะห์เรียบเรียงเพื่อตอบคำถามการวิจัย

4. ผลการวิจัย

4.1 บริบทชุมชน

บ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ลักษณะภูมิประเทศของตำบลเป็นที่ราบเชิงเขา ตั้งอยู่ในหุบเขาของเทือกเขานครศรีธรรมราช (เขาหลวง) ซึ่งเป็นพื้นที่ติดกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวงและเขตป่าสงวนแห่งชาติบ้านเรือนของราษฎรตั้งอยู่ในพื้นที่ราบเชิงเขา มีลำคลองธรรมชาติ คือ คลองปง คลองใหญ่ คลองท่าชาย คลองลำา ไหลมาบรรจบรวมกันเป็นลำคลองสายหลัก คือ คลองท่าดี (คลองขุนน้ำ) และคลองหยวด จุดเด่นของพื้นที่ตำบลท่าโลน คือ เป็นพื้นที่ราบเชิงเขา มีภูมิประเทศที่สวยงาม และมีทรัพยากรที่หลากหลาย ทั้งทางด้านธรรมชาติ สภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ผลผลิตทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์ มีผลไม้หลากหลายตลอดปี และเป็นพื้นที่ที่อยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง หรือตลาด

กลางสินค้าเกษตรขนาดใหญ่ (ตลาดหัวอัฐ) ด้วยการคมนาคมสะดวก ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งผลผลิตได้มาก ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ของตำบลกำโลนสามารถสร้างผลผลิตการเกษตรได้อย่างสมบูรณ์และหลากหลายคือ การที่ชาวบ้านสามารถจัดการน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการที่มีทรัพยากรน้ำค่อนข้างสมบูรณ์

4.2 ความรู้และการจัดการน้ำของชุมชน

ทรัพยากรแหล่งน้ำในชุมชนวัดโคกโพธิ์ศฤศย์ที่ถือเป็นการจัดการน้ำที่สำคัญ ได้แก่

คลองท่าดี (คลองขุนน้ำ) มีต้นกำเนิดจากเขาหลวง ผ่านบ้านย่านยาว บ้านท่าใหญ่ บ้านชันบ้านเดียน บ้านหนองบัว บ้านจางล่าง เรื่อยไปจนถึงป่าเหาะแล้วไปออกที่บ้านแสงวิมาน อำเภอปากพนัง² การใช้ประโยชน์จากคลองท่าดีเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่สองฝั่งคลอง ได้แก่ การอุปโภค บริโภค ในครัวเรือน การเกษตร ในอดีตมีการใช้ประโยชน์ในการคมนาคม ตลอดจนเกี่ยวเนื่องกับด้านประเพณี นอกจากการใช้ประโยชน์จากน้ำโดยตรงแล้ว ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในแหล่งน้ำทั้งพืชและสัตว์ โดยมีการบริหารจัดการที่ชาวบ้านเรียกว่า **ทำน้ำ** หมายถึง การที่ชาวบ้านได้จัดสร้างทำน้ำไว้ริมคลอง สิทธิที่เกี่ยวกับสัตว์น้ำจึงตกเป็นของผู้สร้างทำน้ำนั้น การใช้ประโยชน์จากคลองมีตั้งแต่การใช้เป็นเส้นทางคมนาคม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำ

และพืชผักริมคลอง รวมทั้งการใช้น้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค

สิทธิในการเข้าถึงของชาวบ้านสองฝั่งคลอง ชาวบ้านมีสิทธิใช้น้ำตลอดจนการใช้ทรัพยากรในแหล่งน้ำ และการนำน้ำมาใช้ประโยชน์ทั้งการอุปโภค บริโภค ตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบันการใช้น้ำสำหรับครัวเรือนส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้น้ำประจำที่ครอบครัวยุคของตนใช้จึงไม่เกิดการกระทบกระทั่งหรือความขัดแย้งเกิดขึ้นแม้ไม่มีกฎระเบียบใด ๆ มาบังคับ ส่วนการร่วมประเพณีที่สำคัญ เช่น ประเพณีลอยกระทงชาวบ้านจะร่วมกันลอยกระทงที่ทำน้ำบริเวณวัด การใช้ประโยชน์จึงเป็นไปในลักษณะของสาธารณประโยชน์คือทุกคนในหมู่บ้านมีสิทธิในการเข้าถึงได้

บ่อน้ำดิน จากการศึกษาบ่อน้ำในพื้นที่พบว่า บ่อน้ำดินที่สร้างมานานและยังมีการใช้อยู่ ชาวบ้านเรียกว่า “บ่อหิน” เป็นบ่อน้ำดินที่มีการนำหินวางเรียงตามผนังภายในบ่อ³ ปัจจุบันที่ยังคงมีการใช้ประโยชน์ เป็นบ่อหินที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของนายสลับ วรรณ หมู่ที่ 7 ซึ่งตั้งอยู่บริเวณห้วยแห้ง (ห้วยที่ไม่มีน้ำไหลผ่าน) เดิมบ่อดังกล่าวขุดขึ้นและเรียงด้วยหิน ภายหลังในปี พ.ศ. 2525 จึงได้ใส่ปล้องบ่อขนาด 80 เซนติเมตร ลึก 5 ปล้อง เป็นบ่อที่มีน้ำตลอดปี ประโยชน์ที่ได้จากการจัดการน้ำด้วยการขุดบ่อน้ำดินคือการอุปโภคและบริโภคภายในครัวเรือนและรดน้ำต้นไม้ โดยมีอุปกรณ์สำหรับนำน้ำขึ้นมาใช้ คือ ถังน้ำ เชือก และรอกสำหรับดึงถังน้ำสำหรับบ่อน้ำดินในสวนของชาวบ้านมีการใช้หมา

² พรพิไล เลิศวิชา, จากไพร่หนีนาย ถึงธนาคารแห่งขุนเขา. (กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน, 2532) หน้า 13-33.

³ สัมภาษณ์นายสลับ วรรณ, หมู่ที่ 7 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.

ดื้อ (กาบหมากนำมาเย็บมุม) ในปัจจุบันแทบทุกครัวเรือน และสวนของชาวบ้านมีการนำเครื่องสูบน้ำมาใช้เพื่อความสะดวกในการนำน้ำไปใช้ยังจุดต่าง ๆ

บ่อน้ำซับ⁴ จากการศึกษาพบว่า บ่อน้ำซับเป็นบ่อที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยมีน้ำผุดขึ้นจากใต้ดินตลอดเวลาไม่มีวันหมด น้ำจะมีลักษณะใสและเย็น ส่วนใหญ่จะเกิดบริเวณริมคลอง ลึกประมาณ 2 ฟุต การใช้ประโยชน์จากบ่อน้ำซับชาวบ้านชุมชนวัดโคกโพธิ์สถิตย์ใช้สำหรับดื่ม อาบ และใช้รดน้ำต้นไม้บ้างในฤดูแล้ง บ่อน้ำซับที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เคยใช้กันมากและมีความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์คือ “บ่อเก่า” เป็นบ่อน้ำซับในพื้นที่สวนมังคุดและสวนมะพร้าวของนางปราณี ผลาภรณ์ ตั้งอยู่ริมคลองท่าดีฝั่งวัดโคกโพธิ์สถิตย์และไหลลงสู่คลองท่าดี สาเหตุที่ชาวบ้านเรียกว่า “บ่อเก่า” เนื่องจากในอดีตมีต้นระกำไถสั ๆ บริเวณที่ตั้งของบ่อน้ำ ปัจจุบันไม่ปรากฏต้นระกำให้เห็นแล้วแต่ชาวบ้านก็ยังคงเรียกบ่อน้ำซับแห่งนี้ว่า “บ่อเก่า” จากการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับบ่อน้ำซับ⁵ พบว่า คนเฒ่าคนแก่มีความเชื่อเกี่ยวกับ “บ่อเก่า” หรือบ่อน้ำซับแห่งนี้ว่าหากได้ดื่มน้ำจากบ่อดังกล่าวแล้วจะหายป่วยเนื่องจากดื่มแล้วจะรู้สึกเย็นถ้าขึ้นทันที ดังนั้นชาวบ้านจึงต้องช่วยกันดูแลรักษาพื้นที่บริเวณนั้นเป็นอย่างดี

⁴ สัมภาษณ์นางปราณี ผลาภรณ์, หมู่ที่ 12 บ้านวังไทร ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.

⁵ สัมภาษณ์นางสุนีย์ คายถนอม, หมู่ที่ 2 บ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.

ประปาภูเขา การสร้างประปาภูเขาของหมู่ที่ 2 บ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ สืบเนื่องจากปัญหาการใช้ น้ำในฤดูร้อน โดยน้ำในบ่อน้ำตื้นที่มีเกือบทุกหลังคาเรือนมีปริมาณน้อย ผู้ใหญ่บ้าน (นายวินัย บุญยิด) จึงประชุมเพื่อพูดคุยกับชาวบ้านตลอดจนการทำประชาคมของหมู่บ้านได้มติในการจัดสร้างประปาภูเขาขึ้น เพื่อนำน้ำมาใช้ในครัวเรือน โดยดำเนินการจัดสร้างในปี พ.ศ.2551 ด้วยงบประมาณ 250,000 บาท จากโครงการ SML ซึ่งหมู่ที่ 2 เป็นหมู่บ้านขนาดกลางมีประชากรตั้งแต่ 501 – 1,000 คน ดังนั้นจึงได้มีการสำรวจแหล่งน้ำที่เหมาะสมในการดำเนินการจัดทำประปาภูเขา เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน คือ บริเวณคลองคัดเบ็ด ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสาธารณะในพื้นที่เขาขวาง ส่วนการจัดการด้านแรงงานในการทำประปาภูเขา ได้แก่ ชาวบ้านในหมู่บ้านร่วมกันออกแรงและนำอุปกรณ์ในการทำ การเกษตรส่วนตัวมาร่วมทำงาน เช่น จอบ พรวน ส่วนความรู้ในการจัดสร้างได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและหลักการไหลของน้ำจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ชาวบ้านมีประสบการณ์จากการต่อน้ำ ไปใช้ยังสวนของตนเอง และเห็นว่าวิธีการดังกล่าวได้ผลจึงได้ประยุกต์ใช้ในการจัดสร้างประปาภูเขาในหมู่บ้าน จุดวางท่อประปา คือ คลองคัดเบ็ด ในพื้นที่หมู่ที่ 12 และที่ตั้งบ่อพักน้ำ บนพื้นที่ของนายจิน พุนทอง โดยเจ้าของที่ดินไม่คิดค่าเช่าสิ่งปลูกสร้าง การนำน้ำมาใช้ได้ดำเนินการขออนุญาตเจ้าของที่ดินที่ท่อน้ำประปาภูเขาผ่าน และเจ้าของที่ดินจุดวางบ่อพักน้ำ เจ้าของที่ดินทั้งจุดท่อน้ำคัดผ่านและจุดวางบ่อพักน้ำได้อนุญาตและยินยอม โดยไม่คิดค่าใช้จ้างเนื่องจากเป็นคนในพื้นที่ และตลอดเส้นทางที่ท่อน้ำผ่านมายัง

บ้านเรือน เจ้าของที่ดินไม่มีการต่อสายเข้าสวนที่ผ่านแต่อย่างใด เนื่องจากในสวนมีการต่อน้ำใช้โดยตรงอยู่แล้วทำให้น้ำไหลมายังครัวเรือนได้อย่างสะดวก ปัญหาและอุปสรรคการใช้ประปาภูเขา ได้แก่ ท่อน้ำประปามักแตกบ่อบนในฤดูฝนและช่วงฝนตกหนักเนื่องจากแรงดันน้ำสูง นอกจากนี้ในบางครั้งการใช้เครื่องมือทำการเกษตรของชาวบ้านพลัดไปโดนท่อน้ำเนื่องจากในบางพื้นที่ท่อน้ำไม่ได้ฝังลงไปในการดินการต่อยอดโครงการประปาภูเขาชาวบ้านวางแผนการในการเพิ่มถังกรองน้ำเพื่อคุณภาพน้ำที่ดีขึ้น

ขั้นตอนการดำเนินการจัดสร้างประปาภูเขา มีสองขั้นตอน คือ ขั้นตอนการเสนอโครงการ มีการทำประชาคมเพื่อเสนอโครงการของชุมชนเพื่อคัดเลือกเพียง 1 โครงการ หลังจากนั้นได้จัดตั้งคณะกรรมการโครงการการจัดทำประปาภูเขา มีการสำรวจพื้นที่เส้นทางน้ำในการจัดทำประปาภูเขาสำรวจระยะทาง สำรวจแหล่งน้ำ แล้วจึงเขียนโครงการเพื่อเสนออำเภอลานสกา รอผลอนุมัติ หลังจากนั้นจึงดำเนินการโดยคณะกรรมการ

ขั้นตอนที่สองเป็นขั้นตอนการดำเนินการ เริ่มต้นจากการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ (ท่อน้ำ PVC, ประตุน้ำ, หัวบัว, ปูน, เหล็ก, หิน) โดยคณะกรรมการดำเนินการวางท่อและบ่อบักโดยแรงงานในชุมชนใช้เวลาประมาณ 15 วัน ระยะทาง 7,500 เมตร หลังจากนั้นจึงเปิดให้บริการเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 การใช้ประโยชน์ของประปาภูเขาครอบคลุมพื้นที่ 1,700 ไร่ จำนวน 100 ครัวเรือนหมายความว่าในปัจจุบันการใช้น้ำเพื่ออุปโภคในครัวเรือนชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์เกือบทั้งหมด

ได้มาจากประปาภูเขาซึ่งเป็นการประยุกต์ความรู้เดิมมาใช้กับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

น้ำดื่มชุมชนโคกโพธิ์ทอง⁶ เป็นลักษณะของการจัดการน้ำที่สำคัญในปัจจุบันอีกอย่างหนึ่งโดยกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ตั้งอยู่ 231 หมู่ที่ 12 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นที่ดินของนางสาวยุพา ปิยะจันทร์ โดยให้เช่าเป็นรายปี ปัจจุบันยังไม่มีกรเก็บค่าเช่า โรงผลิตน้ำดื่มจัดตั้งขึ้นเพื่อผลิตน้ำดื่มสำหรับจำหน่ายในชุมชนและพื้นที่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ มีแนวคิดในการผลิตน้ำดื่มเมื่อได้ไปศึกษาดูงาน ณ อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ซึ่งที่นั่นกลุ่มออมทรัพย์ได้ทำการผลิตน้ำดื่ม มีชาวบ้านเข้ามาประมูลเพื่อนำไปจัดจำหน่าย โรงผลิตน้ำดื่มกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์เริ่มดำเนินการผลิตในปี พ.ศ.2548 เป็นการนำทรัพยากรในท้องถิ่นคือ น้ำ มาสู่กระบวนการผลิตก่อให้เกิดรายได้ น้ำที่นำมาสู่กระบวนการผลิตเป็นน้ำดื่มเพื่อจำหน่ายได้มาจากแหล่งน้ำสาธารณะในพื้นที่เขาขวาง ซึ่งมีการต่อท่อจากต้นน้ำมายังโรงผลิตน้ำดื่ม ระยะทาง 8 กิโลเมตร และได้จากบ่อน้ำตื้นที่ขุดขึ้นบริเวณโรงน้ำ การจัดการน้ำสำหรับการผลิตเพื่อจำหน่ายพบปัญหาบ่อยในช่วงฤดูฝน คือ ท่อน้ำแตก ซึ่งทางผู้จัดการโรงผลิตน้ำดื่มต้องประสานกับช่างเพื่อซ่อมแซมและมีคนคอยดูแลท่อน้ำ ปัญหาดังกล่าวไม่มีผลกระทบมากนักเนื่องจากมีการวางแผนโดยการสำรองน้ำไว้ในบ่อ

⁶ สัมภาษณ์นางสาวยุพา ปิยะจันทร์, หมู่ที่ 12 บ้านวังโหล ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.

พักขนาด 4 X 5 เมตร ในพื้นที่หลังโรงผลิตน้ำดื่ม ก่อนนำน้ำเข้าสู่ระบบการผลิต สำหรับการก่อสร้างโรงผลิตน้ำดื่มได้งบประมาณและเงินทุนจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ มาใช้ในการดำเนินการก่อสร้างโรงผลิตน้ำดื่ม จัดซื้อรถบรรทุกน้ำและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการดำเนินการตลอดจนค่าแรงพนักงานซึ่งเป็นชาวบ้านในพื้นที่ โดยจ่ายค่าตอบแทนเป็นรายวัน จากผลประโยชน์ปัจจุบันของโรงผลิตน้ำดื่มชุมชนโคกโพธิ์ทองสามารถเริ่มทยอยจ่ายเงินคืนแก่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ เดือนละ 10,000 บาท ทั้งนี้ยังไม่มีการจัดทำระบบปันผลอย่างเป็นระบบเนื่องจากกำไรที่ได้รับยังไม่คุ้มทุน ปัจจุบันมียอดจำหน่ายประมาณ 400 – 500 ขวดต่อวัน

สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าการจัดการบ่อน้ำ ซึ่งมีบ่อหิน บ่อน้ำดิน บ่อน้ำขั้ว การใช้ประโยชน์ และการจัดการบ่อน้ำนี้ถือเป็นการจัดการเพื่อนำน้ำมาใช้ประโยชน์ที่สำคัญของคนในช่วงเวลาราว 30 ปีที่ผ่านมาเป็นอย่างน้อยเพราะปัจจุบันยังพบร่องรอยและยังมีบ่อน้ำที่ยังคงใช้ประโยชน์อยู่เกือบทุกครัวเรือน เกี่ยวกับการขุดบ่อนั้นก็พบว่าชาวบ้านได้อาศัยภูมิปัญญาบางอย่างเพื่อให้เข้าถึงน้ำใต้ดินได้อย่างเหมาะสม เช่น การสังเกตว่าในบริเวณใดมีต้นมะเดื่อปล้องอยู่แสดงว่าใต้พื้นดินมีตาน้ำอยู่ไม่ลึกมากนัก หรือการที่ชาวบ้านใช้วิธีการสังเกตโดยการนำกะลาไปครอบไว้แล้วดูว่ามีไอน้ำเกาะที่กะลาหรือไม่

นอกจากนี้ในชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ มีระบบการจัดการน้ำแบบใหม่ ๆ ที่ชุมชนได้อาศัยความรู้เดิมและความรู้ที่เข้ามาจากภายนอก ที่สำคัญ

คือ การจัดทำประปาภูเขาและน้ำดื่มชุมชน ซึ่งเริ่มมาเมื่อไม่นานมานี้ การจัดการน้ำลักษณะดังกล่าวเป็นความพยายามในการแก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำของชุมชนในอนาคต แต่เพราะการที่ชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์เป็นชุมชนต้นน้ำ การนำน้ำมาใช้ประโยชน์จึงไปมีส่วนสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่กลางน้ำและปลายน้ำ เมื่อเป็นเช่นนี้การจัดการน้ำที่เป็นรูปแบบใหม่ ๆ จึงต้องทำความเข้าใจกับส่วนอื่น ๆ ที่สัมพันธ์โยงใยกัน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นเพราะความไม่เข้าใจกันเกี่ยวกับการจัดการน้ำได้

5. การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับความรู้และการจัดการน้ำของชุมชนเชิงเขา: ศึกษาชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยเลือกอภิปรายผลการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนองค์ความรู้ในการจัดการน้ำพบว่าเหตุผลที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนที่สำคัญเกิดจาก **ปัจจัยในพื้นที่** โดยที่บ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ เป็นชุมชนที่ชาวบ้านได้อาศัยมาเป็นเวลานาน วัดโคกโพธิ์สถิตย์เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ด้านประเพณี ได้แก่ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันสารทเดือนสิบ ลอยกระทง ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า และลากพระ เป็นต้น ด้านการศึกษา เคยเป็นที่ตั้งของโรงเรียนอุทัย และปัจจุบันในบริเวณวัดเป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและเขตติดต่อกับวัดมีโรงเรียนวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ด้านกิจกรรมชุมชน เคยเป็นที่ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ด้านเศรษฐกิจ มีตลาดประจำหมู่บ้านซึ่ง

เป็นพื้นที่ของวัด และรอบ ๆ บริเวณยังเป็นที่ตั้งของชุมชนและมีความต้องการในการใช้น้ำ ดังนั้นการจัดการน้ำของคนในพื้นที่ราบเชิงเขา เป็นการจัดการน้ำเพื่อทำการเกษตรและการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ระบบการจัดการน้ำในแต่ละช่วงเวลามีความจำเป็นในการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำแตกต่างกัน ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา ตั้งอยู่ในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช บ้านเรือนราษฎรตั้งอยู่ในพื้นที่ราบเชิงเขา ด้วยลักษณะภูมิประเทศของที่ตั้งจึงเป็นแหล่งที่เป็นต้นน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญที่ชาวบ้านได้อาศัยในการดำรงชีวิตคือ คลองท่าดี และคลองหยวด มีน้ำบ่อน้ำซับ ซึ่งการจัดการน้ำเหล่านี้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์กับคนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์มาเป็นเวลานาน ในบางเวลาเมื่อบริบทของการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภคเปลี่ยนไปความรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำก็ปรับเปลี่ยนไปด้วย เช่น กรณีของการสร้างบ่อน้ำต้นที่ชุมชนเคยใช้กันอย่างแพร่หลาย แต่ในปัจจุบันเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นกับชุมชนหรือมีเทคโนโลยีจากภายนอกเข้ามามีการสร้างบ่อน้ำต้นก็มีการใส่ปล้อง หรือการถมที่บ่อด้วยก้อนกรวด ซึ่งยังคงสามารถใช้น้ำได้อยู่ หรือกรณีของการที่ชุมชนร่วมกันจัดสร้างระบบประปาภูเขาขึ้นจากความรู้เดิมที่เคยดึงน้ำเข้ามาใช้ในพื้นที่สวนผลไม้

ปัจจัยภายนอกพื้นที่ ได้แก่ พัฒนาการการผลิตที่สัมพันธ์กับการจัดการน้ำ ที่ได้ปรับเปลี่ยนไปตามระบบภายนอก เช่น การตลาด การคมนาคม ความต้องการผลผลิตทางการเกษตร รวมถึงการ

ติดต่อกับภายนอกของคนในพื้นที่ตำบลท่าโลน จากเดิมที่อาศัยเส้นทางที่สำคัญคือ คลองท่าดี เพื่อไปมาและแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างพื้นที่ มาเป็นถนนหนทางสมัยใหม่ ส่งผลถึงการรับรู้ข้อมูลภายนอกและด้วยกระแสการพัฒนาจากภายนอกที่เข้ามาในพื้นที่ทำให้เกิดการจัดการน้ำรูปแบบใหม่ ในบางกรณีมีการปรับความรู้เดิมให้เข้ากับบริบทใหม่ในรูปแบบของการทำประปาภูเขาและการทำน้ำดื่มชุมชน เป็นต้น

6. ข้อเสนอแนะ

ความรู้และการจัดการน้ำของชุมชนมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของคนในชุมชน เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเชื่อมโยงกับแหล่งน้ำในชุมชนตั้งแต่ในอดีตกระทั่งปัจจุบัน ทั้งทางด้านการคมนาคม การเกษตร ครัวเรือน ตลอดจนประเพณีที่ได้สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน แม้ว่าการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำบางประเภทได้ลดบทบาทลง เช่น คลอง ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ด้านการคมนาคมเพื่อติดต่อกับสังคมภายนอกชุมชนได้หมดไปนานแล้วและไม่สามารถใช้ประโยชน์จากคลองในการคมนาคมทางน้ำได้อีกเนื่องจากระดับน้ำที่ลดลงมาก แต่หากชุมชนมีภูมิคุ้มกันที่ดีในความรู้และการจัดการน้ำแล้ว แหล่งน้ำที่มีอยู่อย่างหลากหลายจะช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

ความต้องการน้ำที่เพิ่มมากขึ้นแต่แหล่งน้ำมีปริมาณน้ำที่ลดลงด้วยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การขยายพื้นที่เกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตออกสู่ตลาด ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ความ

ต้องการน้ำเพิ่มขึ้นแต่ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำกลับลดลงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญก็คือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนจะได้รับผลกระทบโดยตรงทางด้านเศรษฐกิจก็คือ การประกอบอาชีพของชาวบ้านเนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนประกอบอาชีพด้านการเกษตรชาวบ้านควรได้เข้ามาจับบทบาทและมีส่วนร่วมในการรับรู้และร่วมกันดูแลไม่ควรเป็นหน้าที่ของใครกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ หรือการจัดทำข้อตกลงการใช้ร่วมกันของคนในชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้มีส่วนได้เสียในการใช้ทรัพยากรน้ำควรเข้ามามีส่วนร่วม เพราะการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นจะทำให้ทราบปัญหาและความต้องการของกลุ่มมากกว่าบุคคล นอกจากการแสดงความคิดเห็นของคนในชุมชนแล้ว ชุมชนรอบข้างก็มีความสำคัญเช่นกัน ทั้งชุมชนที่อยู่ต้นน้ำและปลายน้ำเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนต้นน้ำและปลายน้ำ ควรมีเวทีสำหรับชุมชนที่ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำแหล่งเดียวกันเพื่อหาทางออกในการจัดการน้ำร่วมกันอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

ประชาชนในพื้นที่ควรน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการน้ำของชุมชน เพื่อให้การใช้水是ไปอย่างสมดุลเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงและยั่งยืน เพิ่มประสิทธิภาพในการใช้น้ำเพื่อลดการสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์ และการรักษาทรัพยากรป่าไม้ซึ่งเป็นต้นน้ำของชุมชนให้คงอยู่กับชุมชนตลอดไป

นอกจากนี้การฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อเป็นทางเลือกและทางออกให้แก่คนในชุมชนในกรณี

น้ำจากแหล่งอื่น ๆ หมด หรือมีปริมาณไม่เพียงพอหรือไม่สามารถนำมาใช้ได้ เช่น บ่อน้ำضب ซึ่งคนในพื้นที่ได้ใช้ประโยชน์มาเป็นเวลานานและมีน้ำตลอดทั้งปี

ท้ายที่สุดควรส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนมีความรู้เรื่องการจัดการน้ำของชุมชน เช่น การจัดทำแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้องค์ความรู้อยู่กับชุมชน และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาการจัดการน้ำของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมให้ความรู้เรื่องของชุมชน ในกรณีนี้คือการจัดการน้ำโดยชุมชนเข้าสู่ระบบการศึกษาของชุมชนเพื่อให้เยาวชนได้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการน้ำที่เป็นของบรรพบุรุษของเขาเองช่วยกันสร้างขึ้นมา

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเครือข่ายการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน สกอ.ภาคใต้ตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีงบประมาณ 2552 คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ที่ได้ให้คำปรึกษาให้ข้อเสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน และโครงการนี้จะสำเร็จไม่ได้หากปราศจากความร่วมมือและความเป็นกัลยาณมิตรจากชาวบ้านในชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์และพื้นที่ใกล้เคียง ที่ได้ให้ข้อมูลและร่วมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการจัดการน้ำของชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์

ท้ายสุดนี้ ผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบแก่ครอบครัว

อาจารย์ และชาวบ้านในชุมชนบ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์
ทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2538). วิวัฒนาการการใช้
ทรัพยากรและการปรับตัวทางสังคมของ
ชาวชนบทในภาคใต้. ใน เอกสารการ
สัมมนาทางวิชาการเรื่อง ความ
เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติ
พันธุ์ในภาคใต้ 8-9 พฤศจิกายน 2538.
ปัตตานี :มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี.

นอบ ปิยะจันทร์. (2552, กันยายน 20). หมู่ที่ 2 บ้าน
วัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.
สัมภาษณ์.

ประเวศ วะสี. (2547). ปัญหาเพื่อการพัฒนาประเทศ.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันคลังสมองของ
ชาติ.

ปราณี ผลาภรณ์. (2552, กันยายน 13). หมู่ที่ 12 บ้าน
วังโหล ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา
จังหวัดนครศรีธรรมราช. สัมภาษณ์.

พรพิไล เลิศวิชา. (2532). จากไพร่หนีนาย ถึงธนาคาร
แห่งขุนเขา. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน
พัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน.

มะลิ สว่างวงศ์. (2552, กันยายน 7). หมู่ที่ 12 บ้าน
วังโหล ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา
จังหวัดนครศรีธรรมราช. สัมภาษณ์.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. (2544). แนวนโยบาย การ
จัดการน้ำสำหรับประเทศไทย.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.

ยุพา ปิยะจันทร์. (2553, มิถุนายน 23). หมู่ที่ 12 บ้าน
วังโหล ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา
จังหวัดนครศรีธรรมราช. สัมภาษณ์.

รัตนะ บัวสนธ์. (2533, เมษายน – พฤษภาคม).
บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาเกี่ยวกับการ
ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสาร
การศึกษาแห่งชาติ. 24 (4), 68 -74.

วินัย บุญยิด. (2552, กันยายน 20). ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2
บ้านวัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลกำโลน
อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.
สัมภาษณ์.

สลัป วรรณา. (2552, กันยายน 13). หมู่ที่ 7 ตำบล
กำโลน อำเภอลานสกา จังหวัด
นครศรีธรรมราช. สัมภาษณ์.

สุนีย์ คายณนิม. (2552, กันยายน 13). หมู่ที่ 2 บ้าน
วัดโคกโพธิ์สถิตย์ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.
สัมภาษณ์.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). มิติชุมชน วิถีคิด
ท้องถิ่น ว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการ
จัดการทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับ
กระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของ
ชาวบ้านไทย ภูมิปัญญาทักษิณ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์.

Amnat Wongbandit. (1994). Legal Perspectives of
Water Allocation Problems in the Upper

วิชา วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีที่ 31 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2555

Northern and Central Regions, in TDRI.

Water Conflicts. Bangkok: The
Thailand Development Research Institute
(TDRI), pp. 87-110.